

„NIETYPOWE” IMIONA

Imię było pierwotną nazwą człowieka. Najstarszymi imionami w języku polskim były tzw. słowiańskie imiona dwuczłonowe, mające postać kompozycji, odziedziczone przez języki słowiańskie z praindoeuropejskich imion zdaniowych, które miały charakter życzeń i określały przymioty osób (dzieci) nimi obdarzanych. Genetycznie i funkcjonalnie można je porównywać ze starogreckimi imionami typu *Sofokles* ‘słynny z mądrości / słynący mądrością’ (por. grec. *sophia* ‘mądrość’, *kleos* ‘wiadomość, słowo’). Tego typu imiona występują w polskim systemie imienniczym do dziś, choć ich repertuar jest dość ograniczony – por. np. *Bogdan, Bogusław, Bronisław, Czesław, Jarosław, Mirosław, Przemysław, Radosław, Stanisław, Włodzimierz, Zbigniew*.

Najstarszy polski zbiór imion jest zawarty w tzw. *Bulli gnieźnieńskiej* z 1136 r. Była to bulla protekcyjna, biorąca w opiekę stolicy apostolskiej dobra arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Wystawiona została przez papieża Innocentego II na prośbę Jakuba, arcybiskupa gnieźnieńskiego. Występujący w niej rejestr imion liczy ponad 300 nazw i można go podzielić na kilka grup.

1. Staropolskie imiona dwuczłonowe, np. *Budzisław, Cieszmysł, Dobromysł, Gościwuj, Miłowit, Niemir, Niezamysł, Radociech, Stoigniew, Sulirad, Uniewit, Wszebor, Wszemir, Żelistryj*.
2. Skrócenia i zdrobnienia staropolskich imion dwuczłonowych, np. *Blizoch* (< *Blizuta*), *Cirzpisz* (< *Cirzpisław*), *Dobek* (< *Dobiegniew*), *Miłosz* (< *Miłowit*), *Przybysz* (< *Przybygniew*), *Sirak* (< *Sirostław*), *Sulisz* (< *Sulistaw*), *Wojan* (< *Wojbor*).
3. Imiona przydomkowe, utworzone od określeń cech fizycznych i psychicznych człowieka lub nazw zwierząt, np. *Broda, Cieplesz* (< *ciepły*), *Długota* (< *dtugi*), *Gęba, Gołek* (< *goty*), *Grębosz* (< *gręby* ‘szorstki’), *Karniesz* (< *karn* ‘okaleczony’), *Młodosz* (< *młody*), *Rusota* (< *rusy* ‘jasnowłosa’); *Byczek, Czyż, Jeż, Komar, Kurasek / Kuraszek, Świrszcz, Wilkan* (< *wilk*).
4. Zapożyczenia imion chrześcijańskich lub neologizmy na ich wzór utworzone, np. *Piotr, Szymon; Krzyżan*.

Różne były koleje losu imion należących do tych pierwotnie podstawowych grup. Jak już zaznaczono, staropolskie imiona dwuczłonowe przetrwały w ograniczonym ilościowo rejestrze do dziś, ale zatraciły swój optymatyczny charakter, przestały być imionami znaczącymi, uległy leksykalizacji. Skrócenia i zdrobnienia imion dwuczłonowych istnieją do dziś, ale nie mają charakteru oficjal-

nego, urzędowego, są jedynie potocznymi, często hipokorystycznymi, wariantami imion pełnych, por. np. *Bronek, Bronuś, Czesiek, Czesio, Mirek, Przemek, Staszek, Staś, Stasinek, Stasio, Wojtek, Wojtuś, Wojtunio, Zbyszek, Zbynio, Zbysio*. Imiona przydomkowe całkowicie wyszły z użycia jako imiona, ale wiele z nich przekształciło się w nazwiska, por. np. *Długosz, Kogut, Miauczyński, Wilkoń, Żukowski*.

Prawdziwą karierę zrobiły natomiast w dziejach języka i kultury polskiej imiona chrześcijańskie (związane z *Biblią* i postaciami świętych), a następnie – w ogóle zapożyczenia imion z różnych języków obcych. Przykładowo z łaciny pochodzą: *Andrzej / Jędrzej, Gawel, Józef, Mateusz, Paweł*; z języka greckiego: *Aleksander, Halina, Helena, Teodor, Zofia*; z języków germańskich: *Bernard, Henryk, Jadwiga, Karol, Robert, Zygmunt*; z języków romańskich: *Alojzy, Benon, Luiza, Napoleon, Zyta, Żaneta*; z języków celtyckich: *Artur, Donald, Ewelina*; z języka litewskiego: *Danuta, Olgierd, Witold*, z języków irańskich: *Dariusz, Roksana*; z języka węgierskiego: *Ilona*.

W dziejach polszczyzny od XVI w. imiona o genezie obcojęzycznej zdecydowanie przeważają, jeśli chodzi o zakres ich nadawania i stosowania. W sumie podstawowy rejestr imion dziś występujących obejmuje około 1500 nazw. Wśród nich wąski – ale interesujący – margines stanowią tzw. imiona nietypowe. Chodzi w tym wypadku o imiona sztucznie utworzone. Ich geneza wiąże się z utworami literackimi lub obyczajami (modami) nazewnictwami.

Neologizmami literackimi są przykładowo takie imiona jak: *Balladyna, Fantazy, Grażyna, Jurand, Ligia, Maryla, Ulana, Wiesław, Żywila*. Trzy z nich powołał do życia Adam Mickiewicz: *Grażyna, Maryla, Żywila*; po dwa – Juliusz Słowacki: *Balladyna, Fantazy* i Henryk Sienkiewicz: *Jurand, Ligia*, po jednym – Kazimierz Brodziński: *Wiesław* i Józef Ignacy Kraszewski: *Ulane*. Różne i nie zawsze jasne są ich etymologie. *Balladyna, Fantazy, Grażyna* są utworzone od podstaw będących nazwami pospolitymi *ballada, fantazja*, lit. *grazus* ‘piękny’ (*grazunele* ‘piękność’). *Maryla, Ulana, Żywila* pochodzą od nazw własnych: *Maryla* to zdrobnienie od *Maria*, *Ulane* ma za podstawę imię *Ula* (< *Urszula*) lub *Juliana*, *Żywila* etymologicznie łączy się z formą *Żywia*, będącej imieniem przedchrześcijańskiej bogini słowiańskiej. Najbardziej zagadkowe są imiona *Jurand, Ligia* i *Wiesław*. To pierwsze może być utworzone za pomocą przyrostka *-and* (< łac. *-andus*) od rdzenia *jur-* ‘szaleć, gnać, pędzić, srożyć się, sierdzić się, waśnić’, albo też mieć związek z łac. *iuratus* ‘zaprzysiężony, sprzysiężony, związany przysięgą’. Imię *Ligia* albo nawiązuje do nazwy mitycznego ludu *Ligiów / Lugiów*, o którym wszak wspomina H. Sienkiewicz w *Quo vadis*, albo też jest skróceniem imienia *Eligia* (< *Eligiusz*) ‘wybrana’. Wreszcie *Wiesław* to albo skrócenie staropolskiego dwuczłonowego optatywnego imienia *Wielisław* ‘głoszący sławę’, albo – z racji funkcjonowania jako imię tytułowego bohatera sielanki K. Brodzińskiego – neologizm utworzony od wyrażenia *wieś sławiący*.

Odrębną grupę imion sztucznie utworzonych stanowią imiona powstałe w wyniku swego rodzaju mody na imiona słowiańskie (tzw. kalendarz słowiański), a więc powstałe w XIX i XX w. na wzór dawnych optatywnych imion dwuczłonowych. Można tu wymienić takie imiona jak: *Lecho-sław, Marci-sław, Mrocze-sław, Nieci-sław, Remi-sław, Wieńczy-sław* i (prawdopodobnie) *Mieczy-sław*.

Wszystkie omówione tu imiona występują w oficjalnych rejestrach, wydawanych kalendarzach i są współcześnie nadawane, jednakże z różną częstością. Do popularnych należą: *Grażyna*, *Maryla*, *Lechosław*, *Mieczysław*, *Wieńczysław*, *Wiesław*, pozostałe zaś są nadawane sporadycznie.

S.D.

Bibliografia

- W. Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- W. Decyk-Zięba, S. Dubisz (red. nauk.), *Teksty staropolskie. Analizy i interpretacje*, Warszawa 2003.
- S. Dubisz, *Językoznawcze studia polonistyczne (pisma wybrane, uzupełnione, zmienione)*, t. VI: *Słowa i słówka*, Warszawa 2018.
- K. Kumaniecki, *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa 1973.
- B. Kupis, B. Wernichowska, J. Kamyczek, *Księga imion*, Warszawa 1975.
- W. Kupiszewski, *Dlaczego Agnieszka nie Ines? Wybierz imię dla swego dziecka*, Warszawa 1991.
- W. Taszycki, *Najdawniejsze zabytki języka polskiego*, Wrocław 1975.